

Net op tijd

Muzikaal verteltheater over "Dementie"

LESBRIEF

www.ciecollage.be

LESBRIEF NET OP TIJD

Met deze lesbrief willen we U graag enige ondersteuning bieden bij de bespreking van de muzikale vertelling “Net op tijd”. Als aanloop naar het stuk geven wij U een korte omschrijving van het verhaal mee en lichten we kort de verschillende thema’s en personages toe die in deze vertelling aan bod komen.

Daarnaast vind U in deze lesbrief een leidraad ter nabespreking en enkele suggesties voor denk- en doe opdrachten die passen binnen de aangehaalde thematieken.

Wij wensen U alvast veel luisterplezier en hopen dat deze lesbrief U op weg kan helpen naar een interactief en leerrijk lesmoment rond de vertelvoorstelling “Net op tijd”.

1. Inhoud

Elyas heeft het druk...

Van maandag tot vrijdag moet hij naar school: vroeg opstaan, wassen, aankleden, eten, tanden poetsen, boekentas op de rug en de bus op...

NET OP TIJD

Op zaterdag gaat hij naar de muziekschool: vroeg opstaan, wassen, aankleden, eten, tanden poetsen, blokfluit in de hand en de bus op ...

NET OP TIJD

Gelukkig gaat hij op zondag naar opa.

Maar sinds oma er niet meer is, is alles anders....

Sinds oma er niet meer is, is het donker in huis...

Sinds oma er niet meer is, vergeet opa de dingen...

Sinds oma er niet meer is, is opa een beetje in de war...

Sinds oma er niet meer is, is opa op zoek... op zoek naar de tijd.

Elyas beslist om opa te helpen met deze gekke zoektocht.

Een zoektocht die gaat van appels met hun klokhuis, tot een zandloper...

Maar hoe krijg je de tijd te pakken?

2. Personages

Elyas is een jongen die samen met zijn ouders in een huis in het centrum van het dorp woont. Zijn papa is een klokkenmaker, die altijd in zijn atelier zit te werken en weinig tijd heeft voor Elias. Mama is danslerares en geeft balletles in de nabijgelegen stad. Elyas is een levenslustige jongen die dolgraag bij zijn opa en oma op bezoek gaat. Hoewel hij wel graag naar school gaat, telt hij vaak de dagen af tot het zondag is. Zaterdag is ook een leuke dag, want dan gaat hij naar de muziekschool.

Opa en oma wonen in een klein boerderijtje op een 5tal minuutjes wandelen van Elyas. Via een kleine veldweg is hij zo bij hen thuis. Oma kan heel lekker koken en bakken. Opa zit graag in zijn schommelstoel te denken aan zijn volgende verhaal voor Elyas. Elke zondag gaan ze naar het bos en vertelt opa één van zijn vele verhalen.

Max is een opgewekte oude hond. Hij heeft een natte tong en likt Elyas graag in het gezicht. Max is heel trouw aan zijn baasje opa. Ze kennen elkaar al heel lang.

Maurice is een dik varken. Hij wentelt graag in zijn modderbad en knort blij als hij Elyas het tuinpad ziet opwandelen. Maurice is een eigenwijs zwijn en kan soms wat koppig uit de hoek komen.

3. Thema's

3.1 Thema 1 : *Opa vertelt verhalen.* - het belang van verhalen

Opa zit heel vaak in zijn schommelstoel, dan denkt hij na over het verhaal dat hij zou vertellen aan Elyas en Max de hond.

Elke zondag luisteren Elyas en Max naar de verhalen van opa.

Bij verhalen heb je een verteller en één of meerdere luisteraars.

Vragen om over te filosoferen bij dit thema;

Wat vonden jullie van het verhaal?

Wie vonden jullie het leukste personage?

Hou je zelf ook van verhalen?

Waar ging het verhaal van opa over?

Wie waren Johan en Jolien?

Waar vertelt opa de verhalen aan Elyas en Max de hond?

Kennen jullie nog leuke plekken om verhalen te luisteren?

Naar waar ging Elyas op zoek om opa te helpen?

Welke dieren komen in het verhaal voor?

Welke muziekinstrumenten heb je gezien en gehoord? (zie hoofdstuk 6 voor de instrumenten)

Welk soort van verhalen ken je allemaal? (Sprookje, Legende Fabel, Sage, Mythe, Schelmenverhaal; Zie pag. 13 voor uitleg)

Waarom is het belangrijk om verhalen te vertellen?

3.2 Thema 2 : *Op zoek naar de tijd.* – wat is tijd?

In een minuut zijn zestig seconden, zestig minuten vullen een uur. Doe dit uur maal 24 en je krijgt een dag, waarvan we 8u slapen , 1 uur eten en drinken en een half uur op het toilet zitten. Gans ons leven wordt ingedeeld door de tijd. Maar wat is tijd nu precies. Kunnen we de tijd te pakken krijgen? Als we jong zijn willen we groot zijn en denken we aan wat we later willen worden, als we oud zijn, denken we terug aan vroeger en hebben we tijd teveel in een dag. In het verhaal tracht Elyas de tijd te vatten. Opa is op zoek naar de tijd en Elyas besluit om de tijd voor opa te zoeken en te vinden. Hij doet ditnet op tijd.

Vragen om over te filosoferen bij dit thema;

Wat is tijd?

Weet je nog in welke volgorde Elyas de tijd vond?

Waarom zijn een haan, de zon, een zandloper, ... tijd?

Wat betekent de tijd van toen?

Is tijd overal hetzelfde?

Denk je soms aan vroeger?

Denk je soms aan de toekomst

Wat betekent volgens jou het spreekwoord : “ Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens”?

3.3 Thema 3 : *Oma hield van kleuren.* –verlies van een dierbare

Oma bakt altijd appeltaart op zondag. Oma zingt dan, haar tuintje staat vol met prachtige bloemen. Bloemen in alle kleuren van de regenboog. Oma hield van mooie kleuren. Op een dag heeft mama slecht nieuws voor Elyas , oma is die nacht gaan slapen en niet meer wakker geworden.

Op de begrafenis is het somber en iedereen is in het zwart gekleed. Nochtans hield oma van mooie kleuren. Ook het weekend erna is het huis van oma en opa donker en kil. Elyas merkt dat opa het heel moeilijk heeft nu oma er niet meer is.

Vragen om over te filosoferen bij dit thema;

Wat betekent ‘oma is gisteren wel gaan slapen, maar deze ochtend niet meer wakker geworden’.

Oma hield van mooie kleuren wat vond Elyas zo vreemd aan haar begrafenis.

Wat vind jij van al die zwarte kleren op een begrafenis?

Waar ga je naartoe als je dood bent?

Waar blijven je gedachten?

Ben je ook ergens als je nog niet geboren bent?

Wat gebeurt er op de wereld wanneer niemand meer dood zou gaan?

Kun je nog praten met iemand die dood is, bijvoorbeeld in gedachten of dromen?

3.4 Thema 4 : *Opa weet mijn naam niet meer.* –verandering en vergeten

Sinds oma er niet meer is, verandert het leven van Elyas en van opa. Opa gaat naar een rusthuis, want alleen in zijn huis blijft het donker. Ook begint opa dingen te vergeten. Wanneer opa ook Elyas zijn naam niet meer weet, besluit Elias om iets te doen. Hij gaat voor opa op zoek naar de tijd.

Vragen om over te filosoferen bij dit thema;

Ben je vandaag nog dezelfde persoon als gisteren?

Ben je al eens iets belangrijks vergeten?

Waarom vergeten we bepaalde dingen wel, en andere niet?

Hoe komt het dat oudere mensen sneller vergeten?

Heb je al gehoord van dementie?

Ben je al eens iemands naam vergeten?

Hoe voelt het als iemand jouw naam vergeten is?

Blijft alles altijd hetzelfde?

Vind je het jammer dat dingen veranderen?

Vertellen je ouders of grootouders soms over de tijd dat zij jong waren?

Hoe kan je het best iets onthouden?

4. Denk - en doe-opdrachten

4.1 Verhalen verzinnen

1. *Verhalenketting*; De leerlingen schrijven elk een zin op een blad en geven dan op het teken van de leerkracht het blad door. de volgende leerling schrijft de tweede zin op als vervolg van de eerste. daarna wordt het blaadje naar de volgende leerling doorgegeven. enz.

2. *Verhalenkring*; Vertel een verhaal in de kring, iedereen verzint om beurt een stukje bij.

4.2 Geheugenspelletjes

1. *Memory*; Elke leerling krijgt 2 Blanco-kaartjes, Op beide kaartjes tekenen ze op 1 zijde dezelfde tekening over het verhaal. Als iedereen klaar is kan je memory spelen!

2. *Elyas gaat naar opa en neemt mee*; een leerling spreekt deze zin uit en voegt er een voorwerp aan toe;

Elyas gaat naar opa en neemt mee... een klok.

De volgende leerling herhaalt de volledig zin en voegt een eigen woord toe;

Elyas gaat naar opa en neemt mee... een klok en Max

De volgende leerling herhaalt de volledig zin en voegt een eigen woord toe;

Elyas gaat naar opa en neemt mee... een klok, Max en een koffer vol verhalen...

Wie verzint de gekste voorwerpen? Wie kan de langste zin onthouden?

4.3 Klank & woord spelletjes

1. *Muzikaal verhaal*; Vul het verhaal aan (voor de iets meer muzikale leerkrachten)

De leerkracht heeft een verhalenstructuur, de leerlingen hebben elk een instrument.

De leerkracht vertelt;

Er was eens.... een leerling vult aan met een woord.

Die ging op bezoek bij... de volgende leerling vult aan.

Onderweg kwamen ze ...tegen een derde leerling vult aan.

Vervolgens krijgt elk woord een geluidje. de leerkracht hervertelt het verhaal en als de leerlingen hun woordje horen, laten ze hun instrument horen.

2. *Maak zelf een liedje;* Met de tekst een nieuw liedje maken (nieuwe melody)
Een liedje maken over één van de thema's

4.4 Crea-opdracht

Vertel het verhaal aan de hand van een stripboek of maak een mooi kunstwerk over het verhaal.
Je kan ook een lekkere appeltaart maken in de klas.

5. Muziek in het verhaal

Beide nummers zijn in A-groot geschreven, er komen ook slechts 2 akkoorden in voor; A en EM

5.1 Ik ben Mooi

Jolien zong, terwijl ze veranderde in een vogel een liedje. Hier is de tekst!

Ik ben mooi, ik ben mooi, ik wil zitten in een gouden kooi
Dan zing ik het mooiste vogellied Maar vliegen als een vogel, dat kan ik niet

En ze sprong en ze zong en toen ze voor hem stond,
Had ze op de plaats van haar mond... EEN SNAVEL

Ik ben mooi, ik ben mooi, ik wil zitten in een gouden kooi
Dan zing ik het mooiste vogellied Maar vliegen als een vogel, dat kan ik niet

En ze sprong en ze zong en toen ze bij hem was
Had ze een volledige pluimenjas... ALS EEN VOGEL

Ik ben mooi, ik ben mooi, ik wil zitten in een gouden kooi
Dan zing ik het mooiste vogellied Maar vliegen als een vogel, dat kan ik niet

En ze sprong en ze zong en hij zag haar bijna niet
ze was veranderd in een parkiet... ZO EEN PIEP KLEIN VOGELTJE

5.2 Hartzeer

Elyas heeft alles geprobeerd om opa te helpen in zijn zoektocht naar de tijd... In het volgende liedje denkt hij nog eens goed na en komt hij tot de oplossing!

Refrein: Tot Elyas zijn grote spijt was opa alleen nog maar op zoek naar de tijd
Elyas zijn hart deed zeer, want opa wist zijn naam niet meer

Rap: Hij hapte en hij hapte de appel rond
Een zoete smaak in zijn mond
Toch niet zo lekker als oma's taart
Die was pas de moeite waard

Refrein: Tot Elyas zijn grote spijt was opa alleen nog maar op zoek naar de tijd
Elyas zijn hart deed zeer, want opa wist zijn naam niet meer

Rap: Maandag de klok, dinsdag met de haan
Op woensdag was er niets van aan
Donderdag bracht hij de zon in een doos
vrijdag een zandloper maar opa werd boos

Refrein: Tot Elyas zijn grote spijt was opa alleen nog maar op zoek naar de tijd
Elyas zijn hart deed zeer, want opa wist zijn naam niet meer

Rap: Hij hapte en hij hapte toen hij naar zijn klokhuis keek
dacht hij bij zichzelf wat een vreemde week
Nu zit ik hier met een klokhuis in mijn hand
Deze hoort in een prullenmand.

Kokhuis – in zijn hand... klok – tijd... huis ... thuis ... tijd... thuis
Opa wil een beetje tijd thuis

5.3 De instrumenten

<p>Marimba</p> 	<p>Een marimba is een aan de xylofoon verwant muziekinstrument uit de familie der idiofonen. Marimba's hebben net als de xylofoon houten staven/toetsen. Marimba's worden zowel in volksmuziek als in klassieke muziek gebruikt</p>
<p>Gitaar</p> 	<p>Een gitaar is een snaarinstrument dat wordt bespeeld met de vingers of met een plectrum. Het woord gitaar stamt af van het Perzische "taar" dat "snaar" betekent</p>
<p>Fluit</p> 	<p>Fluit is een verzamelnaam voor een groot aantal aangeblazen muziekinstrumenten (aerofonen) die hun geluid produceren door middel van een luchtstroom die op een scherpe rand gericht wordt. In de klassieke muziek, symfonie- en harmonieorkesten wordt met 'fluit' eigenlijk altijd de dwarsfluit bedoeld</p>
<p>Bongo</p> 	<p>Bongo's zijn kleine handtrommels die meestal per twee aan elkaar hangen en samen bespeeld worden. Bij drumbands en malletbands worden de bongo's opgehangen aan de kleine trom en worden bespeeld met <u>mallets</u>.</p>
<p>Melodica</p> 	<p>Een melodica is een toetsinstrument dat gerekend wordt tot de aërofonen. Het is een van de weinige polyfone blaasinstrumenten.</p> <p>Het geluid wordt geproduceerd door op een mondstuk te blazen en tegelijkertijd een of meer toetsen in te drukken. Een afgesloten ruimte komt dan onder druk te staan. Door het indrukken van een toets wordt de ruimte geopend en ontsnapt de lucht via een tongetje. Dit tongetje gaat trillen en geeft een toon.</p>

<p>Tamboerijn</p> 	<p>Een tamboerijn is een lijsttrommel, die bestaat uit een hoepel die met een vel bespannen is en waaraan enkele belletjes bevestigd zijn. Is dit niet zo, dan is het geen tamboerijn maar een handtrom. Zijn de belletjes er wel, maar is er geen vel aangespannen, dan is het een beatrijng, ofwel een schellenkrans.</p> <p>Het instrument wordt met de hand aangeslagen of bewogen. In veel Zuid-Europese volksmuziek (Spanje, Portugal, Italië) is de tamboerijn regelmatig te zien en te horen.</p>
<p>Bellen en klokken</p> 	<p>Een klok is een metalen, meestal bronzen bel, doorgaans in een toren hangend. De klok diende (en dient soms nog) om de omwonende bevolking ergens op te attenderen of tegen te waarschuwen, bijvoorbeeld een evenement of onraad. Vanouds werden kerkklokken gebruikt om de mensen op te roepen voor het gebed of de kerkdienst - in sterk kerkelijke landen en streken kan men soms nog zien dat de mensen hun huis uit komen zodra de kerkklok begint te luiden; elders geschiedt het luiden alleen uit traditie. Ook wordt de klok gebruikt om de tijd aan te geven.</p>
<p>Mondharmonica</p> 	<p>De mondharmonica is een blaasinstrument en een lamellofoon dat qua toonvorming sterk verwant is aan de trekkzak. Het werd door Christian Friedrich Buschmann in 1821 ontworpen. In plaats van met een balg wordt lucht met de mond door de openingen geblazen of gezogen. De luchtstroom brengt een doorslaande tong in trilling die een toon ten gehore brengt. De mondharmonica is doorgaans wisseltonig; blazen en zuigen levert een verschillende toon.</p>
<p>Dondermaker of Thunder shaker</p> 	

6. Interessante links

http://www.volkscultuur.nl/verhalen-vertellen_35.html

<http://en.wikipedia.org/wiki/Storytelling>

<http://www.beleven.org/verhalen/>

http://www.volksverhalenbank.be/index_nieuw.htm

<http://www.tomvout.be>

<http://www.verteltheater.nl/>

7. Verschillende soorten verhalen

Een sprookje is in oorsprong een mondeling overgeleverd volksverhaal dat gebruikmaakt van magie en fantasie. Het begint vaak met de woorden "Er was eens..." en speelt zich typisch af op een onbepaalde plaats in een onbepaald verleden.^[1]

Sprookjes behoren tot een oude orale traditie en bevatten vaak een zedenles of diepere wijsheid. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen het mondeling overgeleverde sprookje en het literaire sprookje, het individuele creatieve werk van een schrijver zoals Hans Christian Andersen. Een duidelijke scheiding tussen beide is echter niet altijd te maken. In een of andere vorm komen sprookjes over de hele wereld voor met vergelijkbare elementen. Het woord sprookje is afgeleid van het middeleeuwse 'sproke', dat verhaal of vertelling betekent. Als ongeschreven vertelling richtte een sproke zich tot ongeletterde volwassenen. Via de orale traditie kregen zij de moraliserende verhalen mee. Tegenwoordig zijn "sprookjes" kinderverhalen met levenslessen.

Als genre is het sprookje nauw verwant aan de fabel. In mindere mate is het verwant aan de legende, de mythe en de sage.

Een fabel, in het Grieks *ainos* (prijzenswaardig exemplaar), in het Latijn *fabula* (afgeleid van *fari* = spreken; vergelijk *mythe*, *sage* en *sprookje*) is een korte, verzonden vertelling die een zedenles aanschouwelijk voorstelt.

Er bestaan verschillende subgenres, maar het bekendste is het *dierdicht*, waarin menselijke eigenschappen op dieren overgezet worden, en waarin dieren (soms ook planten of dingen) als handelende en sprekende personen optreden. Het gaat dan meestal om één menselijke eigenschap, waardoor het typische *flat characters* betreft. Daarnaast bestaan er ook *etiologische fabels*, die de oorzaak (Grieks αἰτία) of achtergrond geven over een bepaald fenomeen. Ook zijn er fabels die een *sterkanekdotisch* karakter bezitten.

De zedenles of moraal kan zich bevinden aan het begin van het verhaal, en dan spreekt men van een *promythion*, maar hij kan evengoed door één van de verhaalfiguren worden uitgesproken, of, als *epimythion*, door de vertelfiguur aan het einde worden toegevoegd. In dit laatste geval wordt de clou dus niet direct prijsgegeven. Het corpus van het verhaal bestaat uit de *actio* (actie), *reactio* (reactie) en de *eventus* (resultaat).

Een legende (afgeleid van het Latijn *legenda*, een gerundivum met de betekenis *wat gelezen moet worden*) is oorspronkelijk een alternatieve levensbeschrijving van een heilige met toegevoegde fictieve elementen, waarin aan de betreffende persoon allerlei wonderen toegedicht worden (een hagiografie kan ook een louter biografische beschrijving van een heiligenleven zijn). In de kloosters werd bij de metten en bij de maaltijden voorgelezen uit boeken met levensbeschrijvingen van kerkvaders. Die teksten werden in het middeleeuwse Latijn aangeduid met *legenda*. Van het woord *legere* is via *lectus* (gelezen) en *lectio* (lezing) het Nederlandse woord *les* afgeleid. Als genre behoort een legende tot het volksverhaal.

Onder legende verstaat men tegenwoordig dan ook een traditioneel christelijk (met name katholiek) volksverhaal, waarin een centrale rol is weggelegd voor een heilige, Jezus Christus, Maria, of een heilig voorwerp. De verhalen kunnen bijvoorbeeld gaan over Bonifatius, Sint Nicolaas en daarnaast over een hostie die niet verbrand kan worden, een bron die geneeskrachtig water verschaft, of een heiligenbeeld dat steeds op een bepaalde locatie terugkeert. Ook (moderne) wonderlijke verhalen over (bloed) huilende Mariabeelden of over bijbels die onbrandbaar blijken, behoren tot de legenden.^{[1][2]}

De betekenis van het woord *legende* is later in de volksmond uitgebreid naar allerlei soorten verhalen die als waar gebeurd doorverteld worden, hoewel ze niet historisch of wetenschappelijk te bewijzen zijn. De legende wordt dan algemeen begrepen als een oud volksverhaal.^[3] Voorbeelden hiervan zijn de urban legends over het bestaan van het Monster van Loch Ness en de Verschrikkelijke Sneeuwman. Het gaat hier om de opvolger van de sage, de stadssage of het broodjeaapverhaal. Het gebruik van het woord 'legende' is in deze zin foutief gebruikt. In het Nederlandse verhaalonderzoek gaat men namelijk uit van het Duitstalige wetenschappelijke onderzoek (*Legende* naast *Sage*), en niet van het Engelse *legend*.

Een sage is een traditioneel volksverhaal dat zich afspeelt op een bekende plaats en op een bekend moment in de tijd en vaak gegroeid is om een historische kern. De sage is doorgaans een kortere vertelling dan een sprookje en behandelt een bepaalde vorm van volksgeloof. Sagen bevatten veel angstaanjagende, bovennatuurlijke elementen en vertellen bijvoorbeeld over heksen, tovenaars, spoken, weerwolven, over reuzen, kabouters, nachtmerries (het wezen, niet de droom), Witte Wieven, duivels en dergelijke. Sagen kunnen ook vertellen over moedige en sterke helden, over geduchte rovers, onderaardse gangen, verborgen schatten en bodemloze putten. In principe werden de sagen vroeger als waarheid verteld. Door vertellers en publiek werden ze ervaren als non-fictie.^{[1][2]} Een sage is dus weliswaar verzonnen, maar bevat doorgaans een kern van waarheid. Door middel van de sage wordt getracht een verschijnsel of gebeurtenis op narratieve wijze te verklaren. Sagen komen voort uit de schriftelijke of orale traditie.

Mythe (Grieks: mythos; μυθος) betekende oorspronkelijk in het Grieks *gesproken woord, verhaal*. De betekenis is afhankelijk van de context: Fabel In de tijd van Homerus kreeg het woord mythe de betekenis die als hoofdbetekenis moet worden gezien: *heilig, overgeleverd verhaal van een volk over zijn herkomst en godsdienst*.

Vanaf het einde van de 19e eeuw wordt het begrip mythe gehanteerd binnen wetenschappen als de psychologie, culturele antropologie en de historische sociologie in een andere betekenis: een verhaal met een louterende werking dat een diepe waarheid over het menselijk bestaan uitdrukt, bijvoorbeeld door uitbeelding te geven aan een archetype.

Het woord mythe wordt in het dagelijks spraakgebruik vaak ten onrechte verstaan als fictie, iets dat nooit gebeurd is, een verzonnen verhaal. Een mythe wordt echter vaak opgevat als een zinrijk, betekenisvol en zelfs reëel verhaal, al bevat de vertelling vele elementen die niet reëel zijn in letterlijke of historische zin. In dit verband zei Mircea Eliade, een godsdiensthistoricus, hierover ooit: "*Myths tell only of that which really happened.*" In tegenstelling tot wat

bij sagen, sprookjes en fabels meestal het geval is, gaan mythen in hoofdzaak over goden en halfgoden

Schelmenverhalen

een schelmenverhaal is een (volks)verhaal waarin de hoofdpersoon een schelm is, dat wil zeggen iemand van ongeregelde en avontuurlijke levenswijze. Zie ook: Anansi-verhalen, Hodja-verhalen en Uilenspiegel-verhalen.

